ספר קץ הימין.

בדברים אחדים, אהובים ונחמדים, הוציא כל תעלומה
משכיות חמדה, אשר מפי עליון מועדה לעם סגולה
לבאר הפסוקים שבדניאל איש חמודות,
המורים על קץ הפלאות מתי יהיה קץ
הימין, ובא יבוא שמו ינון, ובצלו נחסה
ונתלונן בב״א.

אין יידיש־דייטשער שפראכע איזט ענטהאלטען, דיא ער־
קלאֶרונג איבער דיא אונאויסבלייבליכע צייט, וועלכע פאָן
גאָטט בעשטיממט איזט לביאת משיח, דיא דארויף געגרינ־
דעטע פסוקים אוים דניאל הנביא ע״ה, וועלכע דער קץ
האחרון איהם איזט ענטדעקט וואורדען, אויך אנדערע פסוקים
פאָן שלמה הע״ה ערקלאֶרט, וויא אויך דברי חכמינו ז״ל.

— פערפאססט פאָן בנימין בכ״ה מנחם מענדל ז״ל. —

Nachdruck vorbehalten.

פאקש, 1891.

דרוק פאָן מאקס מ. ראָזענבוים.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA
B. 1060.

ספר

קץ הימין.

בדברים אחדים, אהובים ונחמדים, הוציא כל תעלומה
משכיות חמדה, אשר מפי עליון מועדה לעם סגולה,
לבאר הפסוקים שבדניאל איש חמודות, המורים
על קץ הפלאות מתי יהיה קץ הימין, ובא
יבוא שמו ינון, ובצלו נחסה ונתלונן
בב״א.

אין יודיש-דייטשער שפראכע איסט ענטהאלטען, דיא ערקלאֿרונג
איבער דיא אונאויסבלייבליכע צייט, וועלכע פֿאָן גאָטט בעשטיממט
איסט לביאת משיח, דיא דארויף געגרינדעטע פסוקים אוים דניאל
הנביא ע״ה, וועלכע דער קץ האחרון איהם איסט ענטדעקט וואורדען,
אויך אנדערע פסוקים פֿאָן שלמה הע״ה ערקלאֿרט, וויא אויך דברי
חכמינו ז״ל.

— פער פֿאַסט פֿאָן בנימין בכ״ה מנחם מענדל ז״ל. —

Nachdruck vorbehalten.

פאקש, 1891.
דרוק פֿאָן מאקס מ. ראָזענבוים.

הטיבה ה׳ לטובים

ולישרים בלבותם, המה העומדים על הפקודים אשר בצלם אנו חוסים, רוזנים מחוקקי ארץ, גודרי גדר ועומדים בפרץ, לעשות לנו שם ושארית בארץ. להיות לנו למגן וצנה מגדל עוז, ומשענה יקרת אבן ראש פנה, הוא אדוננו המלך יר״ה ותנשא מלכותו כתעפות ראם לו, עם שריו היושבים ראשונה בבית מלכותו. אתה ה׳ תשמרם, וכצנה רצון תעטרם. יהי שלום בחילם שלוה בארמנותם ידבר עמים תחת רגליו ויפיל שונאיו לפניו, ובכל אשר יפנה יצליח בימיו ובימינו ישלח עזריני ומציון יסעדני במהרה בימינו אמן :

לזכר עולם יהיה צדיק.

נאך דעם דאס איך דיעזעס ווערקליין דעם הרב המאו"הג פּאַר ישראל וקדושו אב"ד דק"ק יארמוט, פאָרגעציינט האבע, זאָ האט ער מיך בעאויפטראגט דיעזע צושריפט דיא ער מיר אין התר"ל אלס שפענדע צוגעשיקט, אין דרוק נעבס־בייא צו געבען ווטלכעס לויטעט:

בעזה"י

ראיתי איש אפרתי בן גדלי ומדושתי אומר ליראת ה׳ ראשית חכמה אחותי, ולא ימיש מנגד עיניו זאת בריתי, הוא גבר חכם ישר עם ה׳ וישראל, נושא ונותן באמונה מתפרנס מליאות ידיו ונותן מלחמו לדל ברנה לב נדבה להנגה, כבוד הר"ר בנימין בן המרומם הר"ר מנחם קויפמאן מעיר קערמענד יע"א. בחלקו של בנימין היכל ה׳ ואולם, עליו נאמר גדול הנהנה מיגע כפו. כי לא נשא פנים אל אנשים אשר שמו זהב כסלם. ומתורת ה׳ אשר הנחיל לאבותיו נטו מגלם, הוא לא הלך בעצתם ונשא מהם חרפה ובושה וכלם, לאיש אשר אלה לו רציתי לעטרו בכבוד התורה ולכבדו בכבוד זקני סגולה, כי גדול המעשה עני כולם, והוא כעץ שתול על פלגי התורה, אשר פריו יתן ועליהו לא יבול לעולם, אך בנימין נחבא אל הכלים, ורצונו של אדם הוא כבודו אינו רוצה לעמוד במקום גדולים, הגם כי מעשיו רצוים ומהוללים, יהי ה׳ בעזרו ויציין עליו נזרו. דברי אלה פק"ק יארמוטה יום ד׳ לסדר והיה ברכה תר"ל.

ה"ק אהרן דוד דייטש

אבדק"ק יארמוטה והגליל יע"א.

הנה הבאתי עתה ראשית פרי עטי עט סופר מהיר להעלות על שולחן הטהור, מנחת שר למורא אשר חקקתי בעט ברזל ובציפורן שמור, במגילת ספר כתיב עלי וליראי ה׳ החושבים שמו להגדיל שם ה׳ הגדול הנאזר בגבורה ולהאדירו הוא אל חי חלקני אשר בחר בעם העמוסים מני רחם פרי קודש הלולים, הם בני שבטי ישרון חבל נחלתו אשר מראש צורים אבן ספיר גזרתם ונזר אלהים על ראשם, בהנחל עליון חמדה גנוזה אשר בצרור החיים היא צרורה צבי וחמיד ורגיג עליון על כל נעלה, לתתנני לשם ולתהלה, בכל עמי יושבי חלד ע״י חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת, אשר לנו הנחיל מורשה ככלה בין רעותיה משובצה, ובעדי עדיים היא מקושטה ושם פדות בין ישראל לעמים ולהורות נתן בלבנו דרך המלך אשר בה נלך, ולחשוב בכל מלאכות עבודת הקודש, להבדיל בין הקודש ובין החול ובין דין לדין, להסיר דלתים ובריח מלב העקוב, ויעמידה ליעקוב לחוק לנו ולבנינו עד עולם למשמרת. ולישראל ברית עולם לשם ולתפארת, לאמור לך אתן את ארץ כנען חבל נחלתכם, אף נחלת ה׳ שפרה עליכם, לאכול מפריה ולשבוע מטובה, ולהתענג בדשן נפשכם, כי תעשה הטוב והישר בעיני אלהים ואדם.

ומעת כי נטו צללי ערב, והשכו המאורות והיו למארת על כי חלפו חוק ועברו ברית, ונתקדרו שמים ממעל והושיבם במחשכים כמתי עולם, למשש כעור בצהרים, המה העוברים בעמק הבכה ובעמקי מצולה בדרך לא סלולה, כי הגלה שלומים כולה, ויתהלכו בודד ונודד מדחי אל דחי, מגוי אל גוי וממלכה לממלכה, כי עבר עליו רוח קנאה אשר קנא ה׳ על עמו ובנחלתו התעבר במעלם אשר מעלו בו מעל ואת אשר הלכו עמו בקרי, כי השחית כל בשר דרכו על הארץ, כי התורה שנתנה לנו להורות דרך המלך אשר בה נלך ואת המעשה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם לאור באור פני מלך חיים ובאורו נראה אור ככתוב בתורת ר״מ כותנות אור וילבישם. ולא ארכו הימים והיה להם כתנות עוֹר למען עשות בלי מחשך מעשיהם, לאמור הלא מי רואני? הלא בערפלי טוהר שפרירו ומעונתו בשמי שמים, וגם במדתי, לארוב לנקי חנם במסתרים תם פתאום ירהו, ללכדו בקשתם קשת רמיה, לדכא אביון בשער ולהתעשר מניר הרשים להרחיב גבולם גבול הרשעה, הדת ואמונה היתה להם כאריה ביער ע״י נביאי הבעל. אשר כל אחד הנה ברוחו וינהג בעוזו ביד רמה יפרוש כנפיו לתימן בחדריו סתום יגלה לאמור, לכו לחמו בלחמי, ושתו ביין מסכתי, ואשרי אדם שומע לו לשקוד על דלתיתי יום יום להנחילכם אמרי בעל, ודעת קדושים על

מי נגלתה אם לא עלי, כי אני באתי לשרת בקדשו ובביתו מעוזכם האמת היה מהם נעדרת, כי כולו רודף שלמונים ובצע מעשקות בידם, ככה נוסדו על דרכם ומעלליהם למרות פני קדוש עליון ע"י משאות שוא ומדוחים לחצוב להם בורות נשברים אשר לא יכילו המים. ובאו בם המים למרים, כמעט סר צלם מעליהם להברותם ראש פתנים אכזר, עם חמת זוחלי עפר, כי הושלך משמים ארץ תפארת ישראל. וזנח ה' מזבחו וגאר מקדשו. עד שנותרה בת ציון שכולה וגלמודה כסוכה בכרם וכמלונה במקשה, וזקנים משער שבתו ידמו לארץ בחורים מנגינתם, כי צדיק צדקות אהב וישר יחזה פנימו ולכל איש כמעשיהו ישלם.

פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים אמונת אומן אשר בצל שדי יתלונן, החוסים תחת כנפי שוכן רום חביון המה העולים בית אל וזה שער השמים, לעלות מסלול הקודש אשר ראשו מגיע השמימה, להשלים את נפשם לדמות צורה ליוצרה ע"י מדות ההמודות שהתורה נדרשת בהן כי הם חיינו ואורך ימינו גם באורך הגלות הזה אשר נשאר לנו שרידי יראי ה' הם האיתנים רוזנים מחוקקי ארץ. הם העומדים על הפקודים, השומרים חוקי חורב להפיץ עין אורם על שארית צאן הקדים, להיות לנו למגן וצנה לבלתי ידח מעמנו נדח להסיר פח יוקשים מבנים לא אמן בם, אשר אין בנכליהם רק צרור כספם וזהבם וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב. ויעשו לו מטעמים כאשר אהב, ירעה קדים ירדוף רוח, ויפג לבם כי לא האמינו בד' ובמשה עבדו, הן אותן החכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו, האוכלים מעץ הדעת אשר נפקחו עניהם להיותם כאלהים אלילם. הם אבירי בשן אשר לבקרים מתחדשים באמרם אם הראשונים כבני אדם אני כמלאכים. והמה כבני מרון נבערים מדעת האמת ובאפס מזימה. ולא ראו מאורות להבדיל בין אור ובין החושך ומילין לצד עלאה ימלל באותות חרטומי מצרים בלטיהם אשר זה דרכם כסל למו ואחריהם בפיהם ירצו למו לערוך דבריהם לבלע את הקודש נגד ה' ועל משיחו לאמור, מה בצע כי נעבוד את אבינו אלהי הכבוד לית דין ולית דיינא. ולפי העלות העץ עליהם כן יחנו איש על דגלו וכו יסעו ממתקה למרה לחצוב להם בורות נשברים באותות שוא ומדוחים, כי מקורם אכזב ומשורשם נחש יצא צפעוני והיה לשרף מעופף, לידא ולעוף על כנפי הרוח. ואל אשר שמה הרוח „צייט גייסט" ללכת ילכו לא יסבו בלכתם, כי הוכו בסנורים ומראיהן עמוק מן האור רק להחליט השקר בימינם ועזיבת האמת מלבם, באמרם כל היום איה אלהיך ישראל.

והנה שלמה המע"ה רמז בזה על מעשה נשכר מטעיו הצדיקים העולים בית אל, אמר וארחת צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. אפשר ירצה בזה כי הצדיק המקשיב על דבר אמת גם אם כשול יכשול בדבר עבירה לפעמים מחמת שוגג, ואם נודע אליו חטאתו אשר חטא לאלהיו, יזהר להשתמר בדבר עבירה שלא יעבור עוד כאדם ההולך ביום אשר ראה המכשול לפניו ויזהר

מלכת שם שלא יגנפו רגליו עוד. אבל הרשע הזה אשר כל דרכיו ישרים הם בעיניו. דומה לעזר הנונף רגליו אשר לא ידע להשתמר פעם אחר פעם ולא יודע במה נכשל. לזה אמר דרך רשעים באפילה לא ידעו במה יכשלו.

ועתה את מי נועיך ויבניהו, או מי יעבור חלוצים לפני בני ישראל להסיר חרולים וקמשונים אשר כסו את פני כרם ישראל ולסקלו מכל אבן נגף לטוב לנו ולבננו עד עולם. כי מעת אשר אפסו האמונים עלי תולע, צעירי צאן הקדשים על משכנות הרועים הנאמנים, להשקותם מבאר הפרוה ישרים, כרוה נדיבי עם ואף אם נפשם ישובב, במעגלי צדק ועל מי מנוחות ונחלי עדן ינהלם, לנטוע בלבם מוסדות האמונה יראת ה׳ היא אוצרם, וגם במדות החמודות למבחר היצורים זאת תורת האדם „זיטטעגלעהרע" ידריכם בדרך ישרה להיות להם למנה, ויהדיו היו תאומים מלמעלה אהובים ונחמדים בעיני אלהים ואדם, וכמאמרם ז״ל, את ה׳ תירא ובו תדבק וכו׳, הדבק במדותיו של הקב״ה מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה כן. ולכו חזו מפעלות אלהים תמים דעים אשר הפליא לעשות לחי מולדת חוץ. כי גם להם נתן מאת המלך הרבה קרבות למדות מוסריות כדאיתא בעירובין מ״ד מלפני מבהמות הארץ ומעוף השמים יחכמנו. אילמלא לא נתנה תורה, למדנו צנועות מחתול ומנמלה גזל עריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול, ואמר עוד ואולם שאל נא, בהמות ותורך ועוף השמים ויגיד לך (איוב י״ב ז׳) רמז בזה על איש הנלבב אשר אורח משרים נתיבו ואיז בו עקש ופתלתול כי גם בזולת התורה המדות הטובות שיש בחי אשר בקרב לבם הטבעו. הם מלמדם לאדם בדרך הטוב והמועיל להיות מעשיו מקוטרת מור ולבונה.

ואיש הנלבב מי לא יפלא על אומה הנבחרת מכל לאום באומנת אומן במועצות ודעת מיום הוסדה ארץ ושמים, לעשות בכל מלאכת מחשבת בחכמת ובמדעים, לעוף בכנפי נשרים עד כי יסקלו לפניו גלילי ארץ ובגאותו שחקים. לפול ככה מראש הררי קדם על גבעה הנשקפה על פני הישימון לעזוב דרך מוסר ומשרים מלנטוע בלבם המדות טובות מעולפת ספירים וממלאים בתרשיש המוכרחות למבחר היצורים ובפרט למין איש הישראלי, ולזקק את נפשם המושכלות למען יהיה יתרון מדבר מן החי, כי מה לו לבר עם התבן או לזהב עם הסינים, אם לא נוציא יקר מזולל ולא ככסף סיגים מחופה על חרס, למען נישינ תכלית הטוב והמועיל לזולתם, ועליהם יסובבו בלבתם כל ימי היותם עלי הלד.

זאת אחזה ואשית אל לבי ללכת בשדה צופים הנשקפה על פני הישימון אשר נפשני יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו, ונפשני קצה בלחם אבירים ומים איז לשתות מפלג אלהים חיים מלא על כל גדותיו, להשביע נפש שוקקה ונפש רעבה ימלא טוב להשקותם מבאר מים חיים. באר כרוה איתנים מוסדי ארץ במהוקק משענותם להיות לנו ממדבר מתנה, כי מי יורה דעה ומי יבין

שמועה, ומי יתן לנער דעת ומזימה אשר התאוה לבדה תמשול בו, הלא אין מרעה לצאן אפי׳ זאת תורת האדם. „דיא ערציעהונג״ לפאר בהם מעשים טובים ואותם המורים „לעהרער״ ידריכם באורח משרים בין אדם לאדם. להעלות על מאזני צדק ואיפת יושר, לזרוע זרע אמת לצדקה ולהגות מתנובתה. כי גם זה האמונה האמתיות אשר לא תכיר בין עצור לעזוב הכל יהיה כבני אב אחד כי אל אחד בראנו, ואב אחד לכולנו ולא נבגוד איש באחיו, ולפאר יוצרנו לספר מעשה יה מכוכבי שחק. ועתה הנמצאו המדות השלמות הזאת לאחדים בבית ישראל, אשר נסוגים אחור מכל וכל. ומדוע בבית ישראל טבעו בארץ שעריה אבד ושבר בריחה.

ראו קדר והתבוננו בינה. מי יפתור לנו את חלומותינו. הצרי אין בגלעד? ואם רופא אין שם, הלא ה׳ הוא טרף וירפאינו, ויגאלינו גאולם עולם, כי ישקיף ה׳ ממרום קדשו, ויוסף ה׳ שנית ידו לאמר, שובי בתולת ישראל אלי קדמות נעוריך, ואחרי בלותה יהיה לה עדנה, ואז נבוא לבאר לחי רואי לשתות מימיו מים הנאמנים ורוח חדש יחדש ימי עלומינו כמ״ש וגם את הצפוני ארחיק מעליכם להסיר אלהי נכר מקרבנו הוא לב האבן ויתן לנו לב בשר ואז יהיה דעת ה׳ לאור יומם כי שם ה׳ נקרא עלינו כי ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד.

והנה לפני איזה שנים קם ונתעודד אחד בזמננו זה אדם ביקר ידיד ה׳ הנעלה ויראת ה׳ היא אוצרו כ״ה בנימין בכ״ה מנחם ז״ל לפרש הפסוקים שבדניאל איש חמודות המורים על קץ הפלאות כמ״ש בעתה אחישנה בלשון אשכנז צחה וקלה כדי שיוכלו כל איש להבינו איש לפי מעשהו ולפי שכלו. ואף אם הם התומים ונעלמים מאתנו קודם עת חזון למועד לקץ הימין ובפרט שאסור להשוב מחשבת קיצין, אבל הוא יפה לקץ האחרון המוגבל לביאת משיח כפי אשר תשיג ידו בטהרתו, ואם כנים דבריו... אמ־תי אני אם יחקן עוד מליו להדפיסו עוד הפעם וראויים הדברים למי שאומרם והאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ואתם בני ציון אלופיני ומאלפינו היקרים העמוסים מני רחם להגינה והמלה, הא לכם זרע קודש משכו וקחו לכם זאת אתם צאן הקדשים ושחטו את הפסח ואת החולה מקרבכם, וזרחה לכם שמש צדקה ומרפה בכנפיה, ואז יבקע כשחר אורכם ונזכה לראות עת פרחה הגפן, וישב היום לפנות בוקר לאיתנו, וממרום יערה הרוח, למשרה אשר נתן למשיחי למשול עלינו ולשבור עולנו, והיה לעת ערב לכל בני ישראל יהיה אור. הלא כה דברי שפל ברך נבזה בעיניו עבד לעבדי ה׳ דכה מן הדקה. יראו ישרים וישמחו לפ״ק.

ה״ק מ׳ מנחם זאב עקשטיין בכ״ה יעקב ז״ל.

אלה דברי המחבר. שנת בצדק או במשפט.

נפתולי אלהים נפתלתי עם בעלי המחברים ספרי קודש, אבל לא בצדקתי ויושר לבבי הביאני עד הלום, גם חכמתי לא עמדה לי, כי איז בי לא תורה ולא חכמה ואני ערום ועריה כערער בערבה, רק אחד הממעיט ואחד המרבה בכפלים, ובלבד שיכון את לבו לשמים, כי המזבח היה מהודר בתור של עני כמו בפר של עשיר, ושם ספרי נאה לי כי אני ממדרגה אחרונה בישראל מקץ האחרון זה קץ הימין, כנגע נראה לי בבית ישראל, וזה הספר קטן נדפס רק בלשון יידיש־דייטש כפי צחות לשונו הדל, אחד כי אין מלה בלשוני לברר דבורי בלשון הקודש, כי לא איש דברים אנכי, וטעם השני כדי שיוכלו כל איש ישראל זקנים ונערים לקרות בו ולהבין תוכן ענינו לידע ולהודיע סוף זמן האחרון המוגבל מהקב״ה לביאת משיח, אשר אנו מחכים ומצפים בכל יום ויום לביאתו כאשר מובן מפסוקים שבדניאל הנביא ע״ה המורים על קץ הימין, כאשר אפרש דבריו בקומו בעז״ה.

והן אמת נכון הדבר וברור כשמש בצהרים אם זכינו לשוב בתשובה שלימה כל איש ישראל כאיש אחד, אז הקב״ה ברחמיו וחסדיו הגדולים יחיש לגאלנו בצדק לפני בא יום ה׳ הגדול והנורא, אבל אם ח״ו לא זכינו לשוב בתשובה שלימה, אז צפינו קוינו ולא ראינו עד סוף זמן קץ האחרון, ואז יבוא במשפט כי אז יהיה יום ה׳ הגדול והנורא להשיב לב אבות על בנים, והקב״ה ירחם עלינו ויחיש לגאלינו בצדק לפני בא יום ה׳ ככתוב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה׳ הגדול והנורא להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם במהרה בימינו אמן.

ניכט מיינע פֿעהיגקייט בעווענט מיד דיעזעס ווערק צו פֿערפֿאססען זאָגדערן אום אייז הייליגעס געזעטץ פֿאן הק״בה צו ערפֿיללען, וועלכעס מיר איין בייא שפיעל דאצו גיבט: עס איזט בעקאננט, בזמן שב״המק קיים, וועלכע ארטיקעל דער כהן הגדול גענאָממען האט צום קטרת, איינעס דאבייא וואר חלבנה אלס איבעלריכענדער גערוך האט מאן מצרף געוועזען צו דען איבריגען סממנים, אונד מיט דיעזעם איזט דער כהן הגדול פֿארגעטרעטען פֿא־ דיא הערליכקייט הק״בה לפני ולפנים אין ב״המק: אויס דיעזעם גרונדע ערלויבע איך מיר בייא מיינעם ניעדריגען שטאנדע אלס חלבנה בעטראכטעט, אן דיא גראָסע בעלי מחברים הכשרים מיך אנצושליעסען שיהי׳ חלקי עמהם לעו״הב: בפסוק „וירא אליו ד׳ באלוני ממרא וכו׳ וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם" דיא ת״הק נעננט דיא מלאכים אנשים, דאס ער זאלל זיך ניכט מצער זיין דאס קיינע אורחים צו איהם קאממען, דאהער האט גאָטט צו איהם מלאכים אין געשטאלט פֿאָן מענשען געשיקט, זאָ בעמערקט רש״י: אויך קאנן מאן זיך דערארט פֿערשטענדיגען, ווארום דיא תורה זעלבע אנשים נעננט בייא אברהם אבינו: ווענן וויר אין בעטראכט נעהמען, דאס ווענן מאן אויך דיא לבנה בייא טאג זיעהטע, נור אבער איהר גלאנץ איזט ניכט בעמערקבאר אונד זיא זעלבסט מאכט איין אנזעהען נור אלס שטיקכען וייססער וואָלקען, וויל דיא זאָננע פֿערדונקעלט זיא מיט איהרעם גלאנצע, ערסט אבענדס נאך זאננענאונטערגאנג מאכט דיא לבנה אויך אייז אנזעהען מיט איהרעם קליינערן שיין אונד שטעהעט אויך דא אין גראָסער העררליכקייט; וויר פֿינדען ניכט זעלטען אין דער תורה הייסט עס „והנה כבוד ד׳ נראה בענן" דיא העררליכקייט גאָטטעס איזט אין וואָלקען ערשיענען בייא אברהם אבינו אבער, וועלכער וואר אין איינער גראָסען מדרגה צו איהם איזט גאָטט ערשיענען אין גראססער העררליכקייט נעהמליד „כחם היום" ווענן דיא מלאכים בייא אברהם אבינו וואָרען אונד דיא שכינה געגענווערטיג בייא איהם ווײלטע, זאָ האבען דיא מלאכים אייז אנזעהען אלס מאָנער געהאבט, ווייטער אבער וויא הק״בה זיין הייליגעס געשפרעך מיט אברהם אבינו ע״ה פֿאָללענדעט האט פֿינדען וויר דאָרט אין דער תורה ויילך ד׳ כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו הק״בה האט זיך פֿאָן אברהם אבינו געווענדעט אונד אברהם האט זיך צוריק בעגעבען אן זיינען אָרט, דא בעגיננט גלייך דער נאכפֿאָלגענדע פסוק ויבואו שני מלאכים סדומה דאמאלס האבען זיא איין אנזעהען אלס מלאכים אין דער ווירקליכקייט: דיא ארט אונד וייזע איזט עס אויך בייא איינעם יידיש דייטשען ספר ווענן עס פֿארקאָממען בייא ת״ח

הכשרים, דיא אין גראָסען גלאנצע דאשטעהען מיט אללעז גאטטונגען ספרי
קודש אונד ניכט בייא איהנען זא איין גראָסעס אגזעהען מאכט, אבער בייא
זאָלכע בני ישראל הכשרים דיא קיין בני תורה זינד מאכט דיעזעס ספר אויך
מעהר אנזעהען, ווענן זיא דען אינהאלט דאפאָן אין בעטראכט נעהמען.

מלאכים א״ה ט׳ ויתן ד׳ חכמה לשלמה הרבה מאוד ורחוב לב כחול
אשר על שפת הים: בייא איינעם יעדען בעל אמונה איזט עס וואָהל בעקאנט,
דאס הק״בה האט שלמה המלך ע״ה מיט איינער איבערנאטירליכען חכמה גע־
זעגנעט, ער האט מיט זיינער חכמה דאס בניז הבית אונד אנדערע מלאכת
השמים פערפערטיגט, דען ער איזט אין סודת התורה זעהר פערשטענדיג געווע־
זען, מאנכע טאגע האט ער זיך איינגעטהיילט אונד דאצו בעניצט דיא פערהעלט־
ניססע דער מענשען אין בעטראכט צו נעהמען, פאן דער פערגאנגענען, געגענ־
ווערטיגען אונד קאָממענדען צייט איהרע האנדלונגען, איהר וואנדעל איהר שטרע־
בען געגווי אויפגעפאססט אונד אונז דאפאן מיטגעטהיילט; דיעזעלבען טאגע
נאננטע ער ימי הֶבל, ער האט דאהער דיא וועלטליכע שילדערונג אין איינעם
בעזאָנדערן בוכע פערפאססט ספר קהלת, וואָ זיך דארין בעפינדעז פיעלע שטעל־
לען, וועלכע אויף דען יעטציגען צייטפונקט אויך זיך בעציעהען אונד אויך לייי־
דער צוגעטראגען האבען.

שלמה המלך האט געשפראָכען (קהלת ה׳ י״ב) יש רעה חולה ראיתי
תחת השמש עושר שמור לבעליו לרעתו: איינע שלעכטע קראנקהייט דיא איך
געזעהען האבע נעהמליך דער רייכטהום איזט אויפבעוואהרט דעם אייגענטהיי־
מער צו זיינעם אונגליקע: וויר זינד איבערציינגט בכל דור דאס פיעלע מענשען
דורך איהר רייכטהום איהר לעבען איינביססען מיססטען; ווענן זיא אין ארמוטה
געלעבט האטטען ווערען זיא דאך גליקליכער, דאס זיא ביים לעבען געבליעבען
האטטען, דאס געלד איסט אבער ניכט דער ווירקליכע רייכטהום אונד דאס
פערגאנגליכע לעבען בעו״הז איזט ניכט דאס וואהרע לעבען זאָנדערן דער זוכה
איסט אלס ת״ח וירא שמים זיך אויסצובילדען, דער האט דאס ווירקליכע לעבען
אין בעזיטץ אונד דען וואהרען רייכטהום צו געניעסען בעו״הב כי טוב לי תורת
פיך אלפי זהב וכסף זאגט דוד המלך ע״ה.

אין אונזערעם צייטאלטער אבער בעציעהט זיך דער אבענגענאנטער פסוק
אויך אויף דאס לעבען אונד פערמעגען פאן מאנכען נפש הישראלי דען אין
בעציעהונג דער געלעהרזאמקייט הייסט עס בייא מאנכען, יש עושר שמור לבעליו
לרעתו מאנכער בן תורה וואס רייך איזט אין קענטניססען, ווערע דאָך גליקליך
ווענן ער איין אם הארץ געבליעבען וואָרע, ער מאָכטע זיין עו״הב ניכט פערלעט־
צעז, האָטטע ניכט קעננען מחטיא רבים צו זיין אים זינגע צדיקים ילכו בם
ופושעים יכשלו בם, אונד דיעזעלבען, וועלכע מיט איהם איינפערשטאנדען גע־
געז אונזערע אמונה הקדושה אויסצוארטען אונד זיינע לעהרעז אנצונעהמעז וויא

עס הייסט דאָרט אין (קהלת ז׳ ט״ו) את הכל ראות בימי הבלי יש צדיק אבד בצדקו ויש רשע מאריך ברשעתו מאנכער צדיק גמור דער מיט זאָלכעז מענשען לעבען מוסס, וועלכע אין היגזיכט דער אמונה מיט איהם ניכט איינשטיממיג זינד אונד ניעמאנד נוממט פֿאָן איהם איינע לעהרע אן. זיך צו פֿיהרען בדרכי התורה ויראה וועגן איין זאלכער צדיק אבלעבט האט זיין צדקות אויך אבגעליַיבּט דעז ניעמאנד איזט דא צוריקגעבליעבען, דער זיך פֿיהרט מיט מדות טובות וויא ער וואר: ויש רשע מאריך ברעתו מאנכער רשע אבער פֿערברייטעט זיינען איבעל בייא זיין לעבען; ער לעבט מיט זאָלכען מענשען, דיא מיט איהם איינשטיממיג זינד אונד לאססען זיך אונטערריכטען זאָלכע מעשים אויסצואיבעז וויא ער; איין זאלכער רשע איזט מאריך ברעתו, וועגן ער אויך ניכט אויף דעם עולם איזט האט זיין איבעל דעננאך ניכט אבגעלעבט דען זיינע גיפֿטיגע פֿפֿלאנצע איזט דא נאך צוריקגעבליעבעז.

אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם; שלמה המלך זאגט; דער צדיק הרבה וועלכער וויל איבערגערעכט בלייבען מיט זיינער חכמה, ער ערקלאַרט, דאס אונזערע מצות עשה אונד מנהגים טובים ניכט געזאָטצמאססיג זינד אנגעגעבען פֿאָן אונזערען קדמונים ז״ל; ער פֿעראייטעלטע דאהער אונזערע הכמים אונד תורה שבע״פ אונד טרעטעט גאנצליך אוים פֿאן אונזערען הייליגעז בעשרענקונגען אונד גרינדעט זיך איין וועג לויט זיין חכמה אונד נאך זיינעם געשמאק; צודעמזעלבען שפריכט ער אל תתחכם יותר דוא זאללסט דיך ניכט פֿיר געשייטער האלטען געגען פֿריהערע דורות למה תשומם ווארום זאללסט דוא איין פֿערוויסטער זיין פֿאַז עו״הב דיין עונש דאָרט צו ערהאלטעז.

אל תהי רשע הרבה ואל תהי׳ סכל למה תמות בלא עתד מיט דיעזעז פסוק מאכט אונז שלמה המלך דיא בעמערקונג, דאס דערזעלבע רשע, וועלכער עובר איזט אויף מ״ע אונד ל״ת וויל דיעזעלבעז איהם אונערקלערליך זינד אדער געגען זיין פֿערנונפֿט זינד, צו דעמזעלבען רשע שפריכט ער אל תרשע הרבה דוא זאללסט ניכט צו פֿיעל רשע זיין אונד דיך פֿיר קיינען נאררען האלטען, דאס זאמטליכע מצות עשה אונד תורה שבע״פ נעגען דיינע פֿערנונפֿט זינד, דאדורך האנדעלסט דוא געגעז דען רצון הבורא; דא־ום זאגט ער למה תמות בלא עתיך דער צדיק הרבה אונד חכם יותר אונד היגנעגען דער סכל זינדביידע רשעים גמורים, והרשעים בחייהם קרויים מתים דארום זאגט ער איהגען, ווארום זאללסט דוא שאן איין מת זיין נאָד בעפֿאָר דייז שטערבעטאג דא איזט.

טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנך ידיך כי ירא אלקים יצא את כולם שלמה המלך ע״ה זאגט אונס דאס דער וואהרע בעל אמונה, וועגן איהם אויך מאנכע מצוה איז דער תורה אונערקלערבאר איזט, זאָ אונטערשטיצט איהם דיא אמונה דעגאָד; ער גלויבט פֿעסט דאס דיא תורה אמת איזט נור זיין פֿערשטאנד איזט צו שוואך זעלבע צו פֿערשטעהען; דעסהאלב זאגט ער טוב אשר תאחז

בזה גוט איזט ווענן דוא דיך אן דיא מצות שכליות העלסט וועלכע מיט דער פערנונפט פעראיינבאר זינד, גם מזה אל תנח ידך אויך פאן דען ענטגעגענגע־זעטצטען מצות ד׳ וועלכע נעמליך געגען דען פערשטאנד זינד זאללסט דוא דיך ניכט צוריקציעהען אום עובר צו זיין אויף מצות ד׳ כי ירא אלקים יצא את כולם דענן דער גאטטעספירכטיגע מאכט אללע גלייך וויל אללעס צו פאלגען, וואס הקב״ה בעפעהלט.

אין מדרש רבה שטעהעט פאלגענדער מאמר „אמר ר״ש בר נחמני א״ר יוחנן בשעה שהיה משה כותב התורה הי׳ כותב מעשה בראשית בכל יום ויום כיון שהגיע לפסוק נעשה אדם בצלמינו אמר לו רבש״ע למה אתה נותן פתחון פה לצדיקים א״ל כתוב והרוצה לטעות יטעה“ איין אפיקורס קאן זיך דאס וואָרט „נעשה“ בעדיענען אונד זאגען, דאס ח״ו שתי רשיות זינד, ווייל הקב״ה האט ניכט געזאגט „אעשה“ איך ווערדע איינען מענשען ערשאפפען משה רבינו וואָללטע דיא תורה מיט זאָלכער פאָרזיכט שרייבען, דאס דארין פיר דיא אפיקורסים ניכטס אנשטאָססיגעס זיך בעפינדען זאָלל, הקב״ה אנטוואָרטעטע „הרוצה לטעות יטעה“ דער אירריגע זאָלל געהען אונד לייגנען האט ער דיא בחירה דענן ער זוכט נור זיינע פאַלשע געדאנקען צו בעהויפטען אונד צו בעגרינדען.

דער אָבינע מאמר ענדעט זיך למוד מבוראך דאס גיבט אונס איין בייא־שפיעל דיא מדת ענוה פאָן הקב״ה אבצולערנען דאס זאָ וויא הקב״ה זיך מיט דען מלאכים בעשפראָכען האט, בעפאָר ער דען מענשען ערשאפפען האט, זאָ מיססען אויך זיך דיא מענשען בייא איינעם אונטערנעהמען דיא גראָססען מיט דען קליינען צו בעשפרעכען. — דער בעקאַנטע מאמר פאָן דער גמרא אמר ר׳ יוחנן בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב״ה שם אתה מוצא ענותנותו אין ששת ימי הבראשית האט שאָן הקב״ה זיינע מדת ענוה אויף דעם עולם התחתון געציינט; וויר פינדען ניכט בייא מעשה בראשית, דאסס הקב״ה העטטע זיך האנדגרייפליך מיט עטוואס אנדערעם בעשעפטיגט אלס נור מיט דעם מענ־שען; זעלבסט דיא מלאכים האט הקב״ה מיט זיינעם הייליגען הויך ערשאפפען, זאָ וויא דוד המלך ע״ה האט געשפראָכען בדבר ד׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם; אלליין אבער ווייל הקב״ה בשמים הכין כסאו שטעללטע זיינע בעטראכ־טונג מעהר אין דען עולמות העליונים, וואָ זיינע דיענערשאפט כולם אהובים וכולם קדושים זינד אונד דענאָך האט הקב״ה מיט זיינער הערהליכקייט זעלבסט עפר מן האדמה איינען מינדערן טהייל פאָן דער ערדע גענאָממען צו בעשאפ־פען דען מענשען אונד דיא נשמה חלק אלהי ממעל הויכטע ער אין דעם מענ־שעז בצלם דמות תבניתו פאָן דא אויס קאן זיך יעדער בעל אמונה איין בייא־שפיעל נעהמען מדת ענוה אבצולערנען פאָן הקב״ה וויא אויך אנדערע מדות טובות והקב״ה ידין אותנו לכף זכות ויאר אלהים ויחננו ויאר פניו אותנו סלה אָמן.

(יחזקאל ג׳ י״ז.) ויהי׳ דבר ד׳ אלי לאמור בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אותם ממני: איך האבע דיך אלס אויפֿזעהער איבער הויז ישראל געזעטצט, דען אויפֿטראג פֿאָן מיר האסט דוא פֿערנאָממען; ערמאהנע זיא אלזאָ פֿאָן מיר; עס איזט אללגעמיין בעקאנגט, וויא דער פֿאָר־געזעטצטע דער געמיינדע וועלכע אונטער דעססען לייטונג דיא אָרטסלייטע שטעהען דעססען אויפֿגאבע עס איזט דערען וואָהלשטאנד צו בעפֿערדערן, זאָ האט הקב״ה אויך דען נביא פֿערגליכען צו איינעם אויפֿזעהער דער שטאדט, וועלכער טהוט דעם פֿאָלקע בעקאנגט מאכען פֿאָן דעם שונא, דאס זיא זאָללען זיך מיט מיטטעל פֿאָרזעהען געגען איהן זיך צו פֿערטהיידיגען דאס זיא דורך זיינע איבערמאכט ניכט אין פֿערלוסט געראטהען; אויך זינד אין יעדעם אָרטע אללגעמיין נאכטוועכטער אַנגעשטעללט, וועגן זעלבע אויך פֿאָן דער ניעדריגס־טען קלאססע דער מענשען זינד; מאן בעטראכטעט ניכט דיא פֿערזאָהן, ווער ער איזט, זאָנדערן וואס ער רופֿט אין איינפֿאכער שפראכע, וויא פֿיעל דיא אוהר געשלאגען האט דיעס דיענט אלס צייכען, דאס ער אויפֿזיכט האט, אכט גיבט, דאס איהגען אין דער נאכט קיין שלעכטעס צוקאָממען זאָלל: מאת ד׳ היתה זאת, דאס מיך הקב״ה בעשטיממט האט דיעזעס צו פֿערפֿאססען, אָב־וואָהל איך געגען דיא גדולי ישראל כעש לפני אריה וויא איינע מילבע געגען איינען לאָווען, אונד דער קליינסטע פֿאָן דען וועכטערן בין, וועלכע אויסרופֿען דיא בעשטיממטע צייט, וויא פֿיעל אוהר עס געשלאגען האט לעת הקץ.

קץ כל בשר בא לפני האט הקב״ה געשפראָכען צו נח איש צדיק, דאס ער ווירד איין מבול ברינגען אויף דיא וועלט; עס איזט בעקאנגט דאס הונדערט אונד צוואנציג יאהרע פֿאָר דעם קץ הראשון דאס הייסט פֿאָר דען מבול האט הקב״ה בעקאנגט געמאכט דיעזען עו״ש; אויך איינינע דורות פֿאָר דעם איינצוגע דער קינדער ישראל אין דאס הייליגע לא״ד האט הקב״ה דורך אברהם אבינו ע״ה בעקאנגט מאכען לאססען דאס ישראל איהר לאנד אין בעזיטץ האבען ווערדען; אברהם אבינו וואר אין דער מדרגה, דאס הקב״ה מיט איהם ברוח הקדש געשפראָכען האט אונד יעטצט אין דיעזעם דריטטען גלות האט הקב״ה זיינע נבואה ענטדעקט צו דניאל הנביא אונד אנגעצייגט דורך דיא מלאכים דען לעטצטען צייטפונקט, פֿאָן דעם קץ האחרון.

רבות מחשבות בלב איש ועצת ד׳ היא תקום, ווענן איין מענש עטוואס וויכטיגעס אונטערנעהמען וויל, זאָ מאכט ער ערסט פֿיעלע פּלאָנע, דענן דאס זיכערע ענדע ליעגט איהם ניכט פֿאָר דיא אויגען; בייא הקב״ה אבער ווענן ער זיך בעראטהעט עטוואס צו טהון אום זעלבען אויגענבליקע האט עס שאָן זיינען בעשטאנד, דענן ער איזט מביט לסוף דבר בקדמותו ביים אנפֿאנגע האט ער שאָן דאס ענדע פֿאָר אויגען, אונד דאס ענדע איזט מיט דעם אנפֿאנגע פֿערבונדען; זאָ פֿינדען וויר אויך אין דער תורה דאס ערסטע וואָרט „בראשית״ בשביל

ישראל, וועלכע גענאננט ווערדען ראשית האט הקב"ה דיא וועלט ערשאפּפען אונד זיין בליק געמאכט אויף ישראל, וועלכעס דאס לעטצטע וואָרט אין דער תורה איזט, זא אויך האט הקב"ה זיינען ערסטען בליק געמאכט אין ששת ימי בראשית אויף ימות המשיח אונד אונז איין רמז דאפאָן געגעבען.

בעשרה מאמרות נברא העולם מיט צעהן אויסשפריכען איזט דיא וועלט ערשאפּפען וואָרדען, אונזערע חכמים ערקלערען, דאס הקב"ה האט דעסהאלב דיא וועלט מיט צעהן אויסשפריכען ערשאפּפען כדי להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות דיא רשעים צו בעשטראפען, וועלכע דיא וועלט צו גרונדע ריכטען, וועלכע ערשאפּפען איזט מיט צעהן אויסשפריכען: עס בלייבט אונס דענגאך איינע פראגע, דיא צעהן אויסשפריכע העטטע ער דאָך קעננען אין איינען טאג פערריכטען? דאס אבער הקב"ה זעכס טאגע מיט בריאת עולם זיך בעשעפטיגט האט וואר זיינע אבזיכט אונז אויפמערקזאם צו מאכען אונד הינצו וויזען אויף דיא קינפטיגע זעכס טויזענד יאהרע וויא לאנגע דיא וועלט שטעהען ווירד, אונד אין יעדען טויזענד יאהר, אין דעם בעזאָנדערעס עראייגניסס זיין ווירד, איזט עס שאן אין דען ערסטען ששת ימי בראשית אין דער תורה אנגעצייגט.

ויר פינדען בייא אללען ששת ימי המעשה שטעהט כי טוב בייא איינעם יעדען טאג נור בייא דעם צווייטען טאג שטעהט ניכט כי טוב ווארום? וויל הקב"ה האט איינגעזעהען, דאס אין צווייטען יאהרטויזענד דאס מבול זיין ווירד אונד דאס דור ווירד צו גרונדע געהען דורך איהרע זינדען אונד דאס וואר איהם ניכט אנגענעהם דעסהאלב שטעהט ניכט כי טוב בייא דעם צווייטעז טאג, בייא דעם דריטטען טאג פאָן ששת ימי בראשית שטעהעט צווייאמאהל כי טוב וויל הקב"ה האט איינגעזעהען דאס אין דעם דריטטען יאהרטויזענד זיין ווירד יציאת מצרים מתן תורה אונד כניסת הארץ, אונד אין מלכות בית דוד ווירד זיין בנין הבית וועלכעס פיר איהן צום גראססען פערגניעגען וואר דארום שטעהט בייא דען דריטטען טאג צווייאמאהל כי טוב בייא דעם פיערטען טאג שטעהעט אויך כי טוב וויא וואהל אם פיערטען יאהרטויזענד פאָרגעקאָממען איזט חרבן בית ראשון ובית שני בעו"הר זאללטע ניכט שטעהען כי טוב, אללייז עס דייטעט אן דאס אונזערע פאָרעלטערן פערדיענט האטטען גאנצליך פערטילגט ח"ו צו ווערדען, אבער הקב"ה האט דאס בית המקדש צום אָפּפער היגגעגעבען אום נור דיא ישראל ביים לעבען צו ערהאלטען שפך חמתו על עצים ואבנים אונד דאס האט איהם צום טראָסטע געדיענט דעסהאלב שטעהט כי טוב בייא דעם פיערטען טאג אויך בייא דעם פינפטען טאג שטעהעט וויע געוועהנליך כי טוב דען אין פינפ־טען יאהרטויזענדע איזט ניכטס בעזאָנדערעס פאָרגעקאָממען.

בייא דעם זעכסטען טאגע פאָן ששת ימי בראשית פינדען וויר אבער מיט אויסנאהמע געגען אנדערן וואכענטאגע דאס נעמליך איינמאל שטעהעט כי טוב

וויא בייא דען אנדערן טאגען אונד דאן אויסערדעם כי טוב מאוד; דאס קענגען וויר אבער מיט איינעם בייאשפיעל פֿערשטענדיגען; ווענן מעהרערע אונטערטהאנען פֿאָר איהרען קעניג פֿאָרקאָממען זאָללען, בענעהמען זיא זיך געוויסס ארטיג אונד מיט גרעסטער עהרפֿורכט אונד האָכאכטונג, דאס זיא איבערהויפט אין זיינע נאָהע ניכט אללגעמיין פֿאָרטרעטען; ווענן דער קעניג איינען פֿאָן איהנען אין זיינע ארמע שליעסט איזט דיעס איינע בעזאָנדערע אויסצייכנונג עס דיענט דעמזעלבען צור גרעסטען עהרע, זאָ איזט עס אויך בייא דעם יום הששי אן וועלכען אונז געבאָטען איזט דאס בעפֿאָר נאָך זעלבער פֿאָראיבער איזט מיססען וויר דעם שבת ענטגעגענקאָממען ווענן נאָך מאג איזט, פֿאָן דא אויס זעהען וויר, דאס דער שבת קודש מיט דעם יום הששי פֿערבונדען איזט, דיעס דיענט איהם צור עהרע געגען דיא איבריגע טאגע דעסהאלב שטעהעט בייא דעם זעכסטען טאג כי טוב מאוד.

„ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לד׳ אלהיך“, אין דיעזען פסוק איזט ענטהאלטען תרי״ג מצות ד׳ הקב״ה האט געשפראָכען צו אדם הראשון „מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות.“ הקב״ה האט אד״הר בעפֿאָהלען פֿאָן עץ הדעת ניכט צו געניעסען זאָנסט ווירד ער אם זעלבען טאגע שטערבען אבער ער האט דיעזען היילינגען פֿערבאָט ניכט געהאלטען אונד האט דענגאָך ניין הונדערט אונד דרייסיג יאהרע געלעבט אונד ערסט אים צעהנטען יאהרהונדערט איזט ער געשטאָרבען. ענטנעהמען וויר פֿאָן דעם, דאס בייא הקב״ה טויזענד יאהרע וויא איין טאג בעטראכטעט ווערדען, וויא אויך דוד המלך אין תהלים זאגט: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור. טויזענד יאהרע זינד בייא דיר צו בעטראכטען וויא דער געסטריגע טאג, וועלכער פֿאָראיבער איזט: אונד וויא הקב״ה האט אונז איינגעטהיילט זעכס וואָכענטאגע אונד דען זיעבענטען טאג פֿיר היילינג בעשטיממט, זאָ ווירד הקב״ה בעטראכטען דאס זיעבענטע יאהרטויזענד פֿיר היילינג לימות המשיח יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים אונד זאָ וויא וויר ברויכען מוסיף צו זיין מחול על הקודש זאָ אויך ווירד הקב״ה, בעפֿאָר נאָך דער זעכס טויזענד יעהריגע טאג ענדען ווירד מקבל ומקדש זיין דען אלף השביעי אלס שבת לימות המשיח; דאס צייגט אונס דער פסוק „ששת ימים תעבוד“ דיא גאנצע זעכס טאגע בעו״הז מיססעז וויר ארבייטען קעמפפֿען געגען דעז יצ״הר ניכט עובר זיין אויף זאָממטליכע מצות ד׳ ועשית כל מלאכתך דיעזע מצות עשה מיססען וויר טהון עד סוף כל הדורות ויום השביעי שבת לד׳ אלהיך; דער זיעבענטע טאג אלף השביעי ווירד זיין יום שכולו שבת, אן וועלכעם וויר בעפֿרייעט זיין ווערדען פֿאָן יצ״הר אונד ווירד אויך דעמגעמעס זיין יום שכולו קודש.

דאס פֿרייטאג נאכמיטטאג נאך איין אוהר שאָן זיך דיא שבת שטונדען

אנפאנגעז אלס הכנה ליום השבת דיענט אונז אלס בעווייז דער סמבטיוז, דער נאך איין אוהר רוהיג ווירד איזט אויך בעוויעזען פאָן איהם, דאס אם טויזענד־יעהריגען טאג פּאָן הש״ית ווירד נאך איין אוהר דער שבת אלף השביעי גאַנצ־ליך איינטרעטען.

עס איזט בעקאננט, דאס איין יעדער טאג איינע פאָרגעהענדע נאכט מיט זיך פיהרט; דיעס ענטנעהמען וויר אויס דעם פסוק ויהי ערב ויהי בקר צוערסט איזט אבענד דאן איזט מאָרגען נעהמליך צום מאָרגען געהערט דיא פאָרגע־הענדע נאכט אין יעדער בעציעהונג לויט ששת ימי בראשית בערעכנעט; בייא הקב״ה ווערדען דיא ערסטען פינף הונדערט יאהרע אלס ערב בעטראכטעט אונד דיא אנדערן פינפהונדערט יאהרע אלס בקר. אלס וויר געשריעבען האבען ה׳ אלפים לבריאת עולם פינף טויזענד יאהרע זייט ערשאפפונג דער וועלט; דיעזעס וואר דאננערסטאג אבענד אום זעכס אוהר אונד וועגן וויר ווערדען שרייבען ה׳ אלפים ת״ש״ן פינף טויזענד זיעבען הונדערט פינפציג יאהרע, דיעס ווירד זיין פרייאטאג מיטטאג אום צוועלף אוהר לויט בערעכנונג דער גאַטטלי־כען טאגע.

אלהים יענה את שלום ישראל את אשר אלהים עושה הראה לדניאל וואס הקב״ה טהון וויל האט עד דעם דניאל הנביא אנגעצייגט אין דניאל (ז׳ כ״ה) שטעהעט, דאס ער האט געהערט פאָן דען מלאכים אללע פאָרגעננגע דער גאולה, אינדעם עס הייסט דאָרט „עד עדן ועדנין ופלג עדן; ווייטער שטעהט אין (דניאל י״ב ז׳) דאס דניאל אין חלום געהערט האט, וויא דער מלאך האט זיינע הענדע געגען היממעל געהאָבען אונד געשוואָרען, דאס דער קץ הפלאות ווירד זיין „למועד מועדים וחצי.״

עדן ועדנין ופלג עדן, מועד מועדים וחצי, ביידע וויזען אונז אויף איינער צייט. ועל השנות החלום לדניאל פעמים, דאס דער טרוים דעם דניאל צווייא־מאהל זיך וויעדערהאָלט האט. פאָלגענדע בעדייטונג וועגן דיא מלאכים העטטען נור געשפראָכען עד עדן ועדנים וכ׳ אָדער נור מועד מועדים וחצי וכ׳ זאָ העטטע זיך מאנכער פיללייכט בעשאָפטיגט דאס אויפצולעזען מיט ר״ת אָדער ס״ת גמטריאות נון האבען אבער דיא מלאכים אין צווייא ארט לשונות געשפראָכען וואָ איין יעד־עס געשפרעך אויס אנדערן אותיות בעשטעהעט, אבער דער גע־דאנקע שטעללט זיך אויף איינעם הערויס, אבער דאס דיא מלאכים ניכט גע־שפראָכען האבען תלת עדנין ופלג אָדער שלש מועדים וחצי? וויל עדן אָדער מועד עקסטרא בערעכנעט ווירד אונד צו דער סוממא געשלאגען נעהמליך דאס וויר דיא צייט בעטראכטען מיססען, וויא לאנגע עס וואר פאָן ערשאפפונג דער וועלט ביז צו דעם קץ הראשון, דאס איזט דיא בעדייטונג פאָן עדן אָדער מועד פאָן קץ הראשון מיססען וויר ווייטער רעכנען עדנין ופלג אָדער מועדים וחצי

נעהמליך צוויא אונד האלבמאהל זאָ פיעל אלס פאָז דער ערשאַפפונג דער וועלט ביז צו דעם קץ הראשון; דאס ווירד זיין דעם קץ האחרון.

דיא בערעכנונג איזט פאָלגענדע:

פאָן ערשאַפפונג דער וועלט ביז צו דעם קץ הראשון, נעהמליך ביז צו דעם מבול זינד געוועזען . . .	1656 יאהרע
פאָן קץ הראשון רעכנען וויר וויא אָבען אנגעגעבען עדנין צוויימאהל זאָ פיעל וויא עדן בעטריפפט . . .	3312 "
יעטצט דיא העלפטע פאָן דער ערסטען סוממא פאָן עדן	828 "
מאכט אויס דיא סוממא צוזאממען	5796 יאהרע.

דיא בענאננטע צייט ווירד זיין פרייאטאג נאכמיטטאג אין דער צווייטען שטונדע אונד ווענן דער פרט ווירד געשריעבען ווערדען ה׳ אלפים השצ״ו לפרט גדול, דאן ווירד שאָן גענצליך שבת זיין.

אויף דיא מלאכים איהר היילינגעס געשפרעך פאָן דער נבואה אונד אויף הקב״ה זעטצען וויר אונזערע האָפפנונג, דאס דיא גאולה שלימה ווירד נאך פריהער זיין; דיעס ליעגט איז דער בעהויפטונג אין דער אבגעגאנגטען יאהרעס־צאהל „בצדק או במשפט״ ווענן וויר ווערדען הוזר בתשובה זיין ווירד ער קאָמ־מען בצדק וואָ ניכט ח״ו ווירד ער קאָממען במשפט אבער פאָן דער צייט אן אויף וועלכער דאס געשפרעך דער מלאכים הינוויזעט, דאן איזט ביאת המשיח אונאויסבלייבליך אונד דאן ווירד דיא גאולה שלימה זיין.

דיא מלאכים געבען אונז אבער אייז צייכען, דאס שאָן פרייטאג מיטטאג, ווענן וויר ווערדען שרייבען ה׳ אלפים תשן לפ״ג ווירד שאָן זיין דיא הכנה ליום השבת.

אלס דיא מלאכים געשפראָכען האבען דאס דאָטהזעלהאפטע געשפרעד פאָז קץ הפלאות האט איין מלאך דען אנדערן געפראגט, ווענן דאס איינטרעפ־פען ווירד. זאָ האט דער מלאך געאנטוואָרטעט „עד ערב בקר אלפים שלש מאות ונצדק קודש״ (דניאל ח׳ י״ד) ביז דער אבענד מיט דעם מאָרגען ווער־דען צוזאממענטרעפפען דאס ווירד זיין איינע דויער פאָן צוויא טויזענד אונד דרייא הונדערט יאהרען.

יעטצט מיססען וויר ווידער מאכען איינען בליק אויף ששת ימי בראשית דער וועלטערשאפפונג. אין דען ערסטען דרייא טאגען וואר נעמליך איין ליכט אָהנע אויסהילפע דער זאָננע; צום בעווייזע פינדען וויר אין דער תורה דאס ערסט אם פיערטען טאגע דיא זאָננע ערשאַפפען וויא עס הייסט ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וויא וואָהל וויר שאָן בייא דעם ערסטען טאג פינדען ויאמר אלהים יהי אור ויבדל אלהים בין האור ובין החשך הקב״ה זאָנ־דערטע צווישען ליכט אונד פינסטערניסס ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה גאָטט נאננטע דאס ליכט טאג אונד דיא פינסטערניסס נאכט אונד שטעהעט

דאָד בייא איינעס יעדעז טאג ויהי ערב ויהי בקר, נאָך בעפֿאָר הש״ית דיא זאָננע ערשאפֿפֿען האט.

דיא אורזאכע דאפֿאָן איזט ווייל הקב״ה האט איינגעזעהען דאס דיא אירדישען בעלי היים, וועלכע אויס שוואכען אונד געמיינען שטאָפֿף ענטשטעהען ווערדען, ווערדען קיין שטארקעס ליכט אנגעהמען קעננען דעמצופֿאָלגע האט ער דיא זאָננע מיט איהרעם שוואכערען ליכט ערשאפֿפֿען, דאמיט זעלבע דאס ליכט דער זאָננע עהער אננעהמען קעננען אונד דאס טאגעליכט בעניטצען קעננען.

וויר לערנען אויך אין מס׳ סוטה: זאָ וויא דער טאג בעשטעהט צור קערפּערליכען בעלייכטונג, זאָ אויך בעשטעהט דיא תורה אוים ליכט צור גייסטינען בעלייכטונג סודות התורה צו פֿערשטעהען כי נר מצוה ותורה אור; דיא תו״הק האבען זיך דיא צדיקים אלס גייסטינעס ליכט בעדיענט סודות התורה ערפֿאָרשען צו קעננען, זייטדעם אבער, דאס דיא נבואה פֿאָן אונז איזט ענטנאָממען בעה״ר ווייל אונזערע השגה איזט צו שוואך זאָ איזט דאס גייסטינע ליכט דער תורה אלס אבענדליכט צו בעטראכטען וועגן הקב״ה אונז דיא נבואה ווידער צוקאָממען לאססען ווירד, זאָ ווירד ווידער פֿיר אונז דאס גייסטינע ליכט דער תורה בעגיננען, דאן ווירד זיין בקר.

דער מלאך הייסט דיא צייט, וואָ קיינע נבואה איז ישראל זיין ווירד ערב אונד וועגן הקב״ה ווידער דיא נבואה אונז ערשיינען לאססען ווירד, נאננטע ער בקר.

וואנן דער ערב איינגעטרעטען איזט האבען וויר געשריעבען . 3450

רעכנען וויר דאצו דיא דויער פֿאָן ערב לויט אויסזאגע דעם מלאך 2300

דא ווערדען וויר שרייבען לפ״ג ה׳ אלפים תשן 5750

דיא ראשי תיבות פֿאָן אלפים שלש מאות זינד א״ש״ם דא לעסט זיך פֿערשטעהען דאס דיא שולד פֿאָן ישראל אבגעהען ווירד אונד נור ביז דאמאלס ווידד זעלבע דויערן.

אונד פֿאָן בקר פֿערשטעהען וויר פֿאָן דען וואָרטערן „ונצדק קודש" דאס צו דיזער צייט משיח ערשיינען ווירד אונד דיא היילינקייט ווירד גערעכט בלייבען נעהמליך דיא אנשי קודש ווערדען זיך אויסווייזע דאמאלס, וועגן דיא גאולה שלימה זיין ווירד; דאס ער אבער צוריקציעהען אונד ערסט אין פֿינף אונד פֿיערציג יאהרע ערשיינען ווירד אונד ערסט דאמאלס מיט אונז פֿערבלייבען ווירד, דאפֿאָן האבען שאָן אונזערע חכמים געשפּראָכען אין ספרים הקדשים.

נאָך איין צייכען האבען אונז דיא מלאכים מיטגעטהיילט, דאס משיח ווירד ערשיינען אים יאהרע ה׳ אלפים תש״ן לפ״ג.

ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שמם ימים אלף מאתים ותשעים (דניאל י״ב י״א) פֿאָן דער צייט אן, דאס דער נאמע תמיד ווירד אבגעשאפֿפֿט זייז, ווייל מאן מיט אונרייניגקייט ווירד בעשיטטען דען פלאטץ אונד דיא וויסטע

פֿאַ אונזערעס הייליגטהומע ווירד זיין איינע דויער פֿאָן טויזענד צוויא הונדערט אונד ניינציג יאהרען.

נאכדעם דאס ב״המ איזט בע״הר הרב געוואָרדען האבען אונזערע פֿאָר־עלטערן ניכט זעלטען דען עהרענפּלאַטץ, וואָ דאס ב״המ געשטאַנדען בעזוכט אום דאָרט מתפלל צו זיין; איבערהויפּט וואָרען זיא בעשטרעבט דען מקום התמיד אויפֿצוזוכען אבער אים יאהרע ד׳ אלפים ת״ס לבריאת עולם איזט לייי־דער דער נאמע תמיד פֿאָן דעמזעלבען פלאטץ אבגעשאפֿפֿט וואָרדען, ווייל עס דער דאמאליגעז רעגיערונג ניכט רעכט וואר, דאס דיא ישראל דען הייליגען פלאטץ בעזוכען זאָללען, אום דאָרט מתפלל צו זיין.

זאָ האט דיא רעגיערונג דען שטרענגען בעפֿעהל ערטהיילט דיא וויסטע פֿאָן אונזערעס הייליגטהומע טאָגליך מיט מיסט אונד זאָנסטיגען אונרייניגקייטען צו בעשיטטען; זייטדעם איזט דער נאמע תמיד פֿאָן דעמזעלבען פלאטץ אב־געשאפֿפֿט וואָרדען.

וויד האבען שאָן אָבען גמעלדעט, דאס דיא אבשאפֿפֿונג דעס תמיד וואר בשנת ד׳ אלפים ת״ס פֿאָן דער וועלטערשאפֿפֿונג, נעהמליך 4460 יאהרע

אונד דאס איבעל ווירד איינע דויער האבען פֿאָן אלף מאתים

ותשעים נעהמליך . . . . 1290 ״

מאכט אויס ווידער דיא סוממע צוזאממען . . . . . . 5750 יאהרע.

דיעזער אויסשפרוך מאכט אוים ה׳ ת״ש״ן לפ״ג.

מיט דיעזען וואָרטען אלף מאתים תשעים פֿאָן וועלכען דיא ראשי תיבות „אמת״ בילדען וויא אללבעקאננט פֿאָן מעהרערען שטעללען אונזערער חכמינו ז״ל, דאס חותמו של הקב״ה אמת איזט, נון זעהען וויר דאס דער זמן הקץ האחרון איזט בשם המלך הקדוש געשריעבען אונד מיט זיינעם זיעגעל געזיע־געלט, וכתב אשר נחתם בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב דיא שריפֿט וועלכע אים נאמען דעס קעניגס געשריעבען אונד מיט זיינעם זיעגעל געזיעגעלט איזט ניכט צוריקצווייזען.

דערזעלבע מלאך האט וויטער געשפּראָכען אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים והמשה, ער פֿערזיכערט, דאס דעמזעלבען וואהל זיין דער דיעזע צייט איבערלעבען ווירד, קעננען וויר פֿאָן דעם לייכט פֿערשטעהען דאס דיא פֿארגעהענדע יאהרען חבלי משיח זעהר נעפֿעהרליך זיין ווערדען ועהמליך פֿאָן תש״ן בים תשצ״ה. עדן אונד מועד מועדים וחצי צייגען אונז אויף תשצ״ו, דא מאכט אונז דער מלאך אויפֿמערקזאם דאס מיט איינעם יאהרע פֿריי־הער ווערדען וויר שאן יעדע געפֿאהר איבערשטאנדען אונד הקב״ה ווירד אונזע־רע איבערגעבליעבענע אים זעלבען יאהרע איהר גוף ונשמה מנקה ומטהר זיין צור קבלת שבת כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, אונד ניכט נור פֿאָן חבלי משיח ווערדען וויר בעפֿרייעט זיין, זאָנדערן אויך פֿאָן יצ״הר וויר האבען

AKADE... KÖNYV-TÁRA

אויך איז תפ״ת י״ח איין צייכען, דאס הקב״ה ווירד דיע רשעים וועלכע ניכט חוזר בתשובה זיין ווערדען צוערסט אויסראָטטען אונד דאן ווירד ער ער זיך איבער דיא צדיקים מרחם זיין. וויל וויר בעטען צוערסט ולמלשינים אל תהי תקוה וכו׳ אונד דאן על הצדיקים זכו׳ זאָ פינדען וויר אויך בייא יציאת מצרים אין דער תורה וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים פיער טהיילע זינד אין מצרים אויסגעשטאָרבען אין שלשת ימי אפילה אונד דיא איבריגען זינד אויס מצדים בעפרייעט זאָ ווירד אויך יעצט ביס תשצ״ה דאס משפט מיט דען רשעי׳ פאָראיבער זיין דאָמיט דער פסוק מקויים זאלל ווערדען כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות אמן.

דער מלאך האט ווייטער געשפראכען ואתה דניאל סתם הדברים וחתם הספר עד עת קץ וכו׳ שליעסע דיא ווארטע אונד פערזיעגלע דאס בוד ביז צו דער צייט קץ (דניאל י״ב ד׳) וויעדער הייסט עס דאָרט (דניאל ב׳ ט׳) ויאמר לך דניאל כי סתמים וחתמים הדברים עד עת קץ דער מלאך שפראך געהע דניאל דען פערשלאססען אונד פערזיעגעלט זינד דיא ווארטע ביז צור צייט ק״ץ.

וויר האבען שאָן פריהער אָבעז בעהויפטעט, דאס הונדערט אונד צוואנ־ ציג יאהרע פאָר דעם מבול הקב״ה צו נח געזאגט האט קץ כל בשר בא לפני. הקב״ה האט דיעזעלבען יאהרע אלס קץ גענאננט ביים קץ הראשון.

זאָמיט לעבען וויר יעטצט אין דער צייט דעם קץ האחרון, דענן לויט וויא זיך אויסווייזט, דאס בשנת ת״ש״ן דער יום הגדול והנורא זיין ווירד, פאָלגליך לעבען וויר שאָן יעטצט אין דען פאָרגעהענדען הונדערט אונד צוואנ־ ציג יאהרען, וועלכע אלס קץ בענאננט ווערדען.

דיא אורזאכע, דאס הקב״ה מיט נח זעלבסט מינדליך געשפראָכען האט איהם געזאגט האט, וואס פאָרגעהען ווירד אין דער וועלט ליעגט דארין, וויל דיא אנשי דור המבול קיינע תורה קיינע חכמים געהאבט, וועלכע זיא צורעכט געוויעזען העטטען, יעטצט אבער בענעטהיגט הקב״ה ניכט מיט יעמאנדען מינד־ ליך צו שפרעכען, וויל וויר האבען איינע תורה הקדושה אונד תלמידי חכמים כשרים דיא אונז צורעכטווייזען קעננען וויר חוזר בתשובה צו זיין בכל יום ובכל עת. וויר האכען נאָך בעדענקצייט הוזר בתשובה שלימה צו זיין כל ישראל כאיש אחד, דאן ווירד זיך דיא גאולה נאָהערן פאָר דעם קץ האחרון בזכות התשובה בזמן קרוב אמן.

נאכטראג.

דאס געזעטץ, פֿאָן וועלכען וויר אָבען ערוואֶהנט האבען, דאס מאן האט אנגעפֿאנגען דען וויסטען פלאטץ, וואָ אונזער היילינגטהום געשטאנדען מיט מיסט אונד זאָנסטיגען אונריינליכקייטען אנצושיטטען איזט אָהנע הינדערונג געשעהען אכט הונדערט פֿיערציג יאהרע נון לאָסט זיך לייכט דענקען, דאס דער פלאטץ איינען אונגעהייערען גראָססען מיסטהויפֿען געבילדעט האט.

אין דערזעלבען צייט האט זיך איינע טירקישע מאכט אויף דען קריעגס־פֿוסס געזעטצט, האט זעהר פֿיעלע לאַנדער בעזיעגט דארונטער ארץ ישראל אויך; זיא האט אויך גאנץ אונגארן איינגענאָממען אונד פֿערוויסטעט אז דער שפיטצע דיעזער טירקישען מאכט שטאנד דער רעגיערענדע קאָניג דער סולטאן סאָלאָמאָן.

סולטאן סאלאָמאָן האט זיך מיט זיינער מאכט אין ארץ ישראל ניעדער־געלאססען אונד זיינע רעזידענץ אין דער נאָהע דעס גראָססען מיסטגעבירגעס אויפגעבויעט (יעטצט איזט דיעזעס געביידע דאס געריכטסהויז) דיעס וואר אים יאהרע 5300 נאך ערשאפפֿונג דער וועלט, פֿאָלגליך זינד פֿאָן דיעזער צייט ביז יעטצט 350 יאהרע אונד וויא וויר אין ספר חבת ירושלים פֿינדען האט זיך דאמאלס פֿאָלגענדע וואונדערבארע געשיכטע צוגעטראגען.

איינסט האטטע סולטאן דורד איין פֿענסטער בעמערקט דאס איינע זעהר אלטע פֿרויא איינען זאק מיסט אויף דער זייטע דער רעזידענץ אויסגעלעערט האטטע; אָבוואָהל דער סולטאן שאָן פֿריהער פֿאָן דעם מיסט־הויפֿען געוואוסט האט, דאָך האט איהם דיא קעקהייט בעליידיגט, דאס מאן נאָך יעטצט דיעזען פלאטץ פֿעראונרייניגט אָבוואָהל איז דער אונמיטטעלבארע נאָהע דעססעלבען דיא רעזידענץ זיך בעפֿינדעט; דער סולטאן בעאויפֿטראגטע איינען זיינער דיענער, דיא פֿרויא מיט דעם זאקע צו איהם צו ברינגען אונד דער סולטאן פֿראגטע דיא פֿרויא, וועלכען גלויבען זיא האט? זיא אנטוואָרטעטע „פֿאָן ראָמישען גלויבען“, ער פֿראגטע זיא וויטער, אין וועלכעם אָרטע זיא וואָהנהאַפֿט איזט? זיא אנטוואָרטעטע צווייא טאג רייזע פֿאָן היער, דעסהאלב איזט זיא אויך זעהר מידע, יעדאָך דא עס פפֿליכט אונד שולדיג־קייט לויט איהרען געזעטצען איזט אללמאָנאטהליך איינען זאק מיסט אויף דיעזען פלאטץ צו טראגען מעהרערמאהל, נור דיעיעניגען, וועלכע דרייא ביז פֿיער טאגע רייזע ענטפֿערנט וואָהנען מיססען וועניגסטענס איינמאהל אין מאָנאטה דיעזעס טהון.

דיא פֿרויא פֿערזוכטע אויסערדעם זיך אונד איהרע גלויבענסגענאָססען צו ענטשולדיגען זיא ערצעהלטע דעם סולטאן דאס אויף דיעזעם אָרטע איינכט דאס הויז גאָטטעס דער קינדער ישראל געשטאנדען איזט אונד מאן ניכט איהם שטאנדע וואר דאסזעלבע ביז אויף דעם גרונד צו פֿערוויסטען, דעסהאלב איזט דאס געזעטץ געשאפֿפֿען וואָרדען דען אָרט מיט מיסט אונד זאנסטיגען אונרייניגקייטען צו פֿערשיטטען דאמיט דער נאמע דעס אָרטעס אונד דער נאמע ישראל גאר ניכט מעהר געמעלדעט ווערדען זאלל אונד זיא נור אויס אכטונג פֿאָר דעם געזעטצע דיעס געטהאן האבע, דער סולטאן הערטע גאנץ געלאססען דיא ערצעהלונג דער פֿרויא אן אונד גאב איינעם זיינער דיענער דען אויפֿטראג דיא פֿרויא צו פֿערהאפֿטען ביז ער זיך פֿאן דער וואהרהייט איהרער ערצעהלונג איבערצייגט האבען ווירד ער ערליעס דאן איינען בעפֿעהל, איינען יעדען דער דאָרט מיסט אבלאדען ווירד פֿאָר איהם צו פֿיהרען אונד ער זעלבסט האט פֿאָן זיינעם פֿענסטער בעאָבאכטעט, עס קאהמען זעהר פֿיעלע אונד אללע וואורדען פֿאָר דען סולטאן געפֿיהרט, דערען אויסזאגען שטיממטע איבעראיין מיט דער אויסזאגע דער פֿרויא.

נון האט דער סולטאן מעהרערע זאֿקע מיט גאָלדמינצען פֿיללען לאססען אונד אין אללען גאססען אויסרופֿען לאססען, דאס יעדער געגען גוטע בעלאָהנונג העלפֿעז מעגע, דען מיסטבערג אבצוטראגען. דער סולטאן זעלבסט בעשטיעג דען בערג אונד שטרייעטע אויף דען מיסט פֿיעלע גאָלדמינצען דאמיט דיא לייטע מעהר לוסט האבען זאָללען דען מיסט אבצוטראגען; עס ווארען ביז צעהנטויזענד מענשען דורך פֿאָללע דרייסיג טאגע בעשעפֿטיגט ביז נור דיא כותל מערבי אונד דיא פֿפֿלאסטערונג זיכטבאר וואורדע; וועהרענד דיעזער צייט זינד פֿאָן דען ראֿמערן וועלכע פֿריהער מיסט געבראכט האבען פֿיעלע ענטפֿלאָהען, פֿיעלע וואורדען אויך איינגעקערקערט, דער סולטאן ליעס דיא געפֿאנגענען פֿאָר זיך קאָממען אונד דאס לאָז ענטשיעד, ווער דעם טאָדע פֿערפֿאללען זיין זאָלל. דרייסיג מאֿננער אונד אכט פֿרויען זינד צום טאָדע פֿערורטהיילט וואָרדען.

דער סולטאן ליעס דיא קאֿפפֿע דער פֿעראורטהיילטען אין דען אססען דער שטאדט אונד אין דען דאֿרפֿערן אֿפפֿענטליך אויסשטעללען, אלס ווארנונג דאמיט זיך ניעמאנד אונטערשטעהע דען פֿאָן גאָטט געהייליגטען אָרט צו פֿעראונרייניגען.

סולטאן סאלאמאָן האט איינגע יהודים צו זיך בערופֿען לאססען אונד האט איהנען נעזאגט, דאס ער פֿאָן גאָטט בערופֿען איזט דאס בית המקדש צו ערבויעז אונד בעווייזט דיעס דאדורך, דאס ער דענזעלבען נאהמען פֿיהרט וויא דער ערבויער דעם פֿאָריגען בית המקדש נעהמליך שלמה המלך ע״ה; ער ערטהיילטע דען יהודים אללע רעכטע אונד זאגטע איהנעז אויסערדעם, זיא זאָללען דאס בית המקדש בויען אויף זיינע קאָסטען אונד גאר ניכטס שפארען.

דיא יהודים האט דאס זעהר גערירט אונד זיא האבען אללע צו וויינען אנגעפֿאנגען, דער סולטאן פֿראגטע זיא ווארום וויינט איהר וואהרענד דעם איהר אייך פֿרייען זאָללטעט דאס אייער בית המקדש געבויעט ווירד? אָדער וויססעט איהר ניכט צו שעטצען דיא הייליגקייט פֿאָן דיעזעם הויזע? אָדער זייט איהר וועגען געלד בעזאָרגט? איך האבע יא געזאגט דאס איהר זאָללעט אללעם אויף מיינע קאסטען הערשטעללען לאססען! דארויף האט איין זעהר אלטער מאנן פֿאָן דען יהודים אונטער שלוכצען אונד מיט טראֶהנען אין דען אויגען געאנטוואָרטעט: יחי המלך ויאריך ימים על מלכותו עס לעבע דער קאָניג אונד זיינע רעגיערונג דויערע זעהר לאנגע; וויר אלס קנעכטע זינד פֿערפֿפֿליכטעט הקב"ה צו דאנקען, דאס ער דעם קאָניג דיא גוטען געדאנקען אונד דען גוטען וויללען געגעבען דאס בית המקדש צו בויען. נור אבער לויט אונזערעם גלויבען זינד וויר ניכט בערעכטיגט דאס בית המקדש צו בויען, דענן וויר גלויבען עס מיט בעשטיממטהייט דאס וועגן דער וויללע גאָטטעס זיין ווירד דאס ב"המ צו בויען, זאָ ווירד ער אונז מיט געוויססען צייכען פֿאָרערסט אנצייגען ווירד אונד זעלבסט עס בויען לאססען וואָ עס דאנן ניכט מעהר פֿערוויסטעט ווערדען ווירד; דער סולטאן זאגטע: עס איזט מיר וואָהל בעקאננט, דאס שלמה המלך ע"ה האט צו הקב"ה געבעטען, דאס וועגן אויך איינער פֿאָן אנדערן גלויבען אויס ווייטעם לאנדע דיעזען אָרט אים נאהמען גאָטטעס בעזוכען אונד זיין געבעט פֿערנעהמען פֿאָלגליך ווערדע איך עס פֿיר מיך ערבויען אלס בעטהויז; ער ענטליעס דיא יהודים מיט גראָססטער עהרע אונד אכטונג, גאב איהנען אללע רעכטע אונד פֿרייהייטען וויא דיא איבריגען בירגער, ליעס אויף דיעזעם פלאטץ איין גראָסעס בעטהויז אויפֿבויען, וועלכעס נאָך הייט צו טאגע דאס בעטהויז דער טירקען איזט.

לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם, ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה. הקב"ה ווירד זיין פֿערשפרעכען מיט בעשטיממטהייט אין ערפֿיללונג ב־ינגען, וויא וויר פֿינדען אין דער תורה, אלס הש"ית אברהם אבינו פֿערזיכערט האט מיט איינעם זאָהנע אויף זיינען אלטער דא האט אברהם אבינו צו הש"ית געזאגט „לו ישמעאל יחי' לפניך" איך ווינשע בלאָס, דאס ישמעאל זאָללע לעבען בלייבען, דא האט הקב"ה איהם נאָך איינמאהל געזאגט, דאס שרה ווירד איהם איינען זאָהן געבעהרען. מיט דעססען נאכקאָממען ער איינען בונד שליעסען ווירד פֿיר עווינע צייטען אונד דיעזעס פֿערשפרעכען איזט אויך אין ערפֿיללונג געגאנגען לא איש אל ויכזב. הש"ית איזט קיין מענש דאס ער ליגען מעכטע. הקב"ה האט געזאגט צו אברהם אבינו „ולישמעאל שמעתיך" וועגען ישמעאל דיין זאָהן האבע איך דיך ערהאֶרט ישמעאל שטאממט אויך פֿאָן אברהם אבינו הער, דעסהאלב נימט ער אין דען זעגען טהייל וועלכען הש"ית אברהם אבינו ערטהיילט האט.

אונזערע עלטערן האבעז דאמאלס ארץ ישראל איינגענאָממעז אויך ישמעאל האט עס מיט דעם שווערטע ערְאָבערט, אונזערע עלטערן האבעז דעז הר הבית פאָן עבודה זרה גערייניגט אונד שלמה המלך האט דאס בית המקדש ערבויעט; אויך ישמעאל האטטע איינען גראָססען סולטאן סאלאָמאָן, דער הר הבית פאָן מיסט גערייניגט אונד פיר זיינע נאטיאָן איין בעטהויז געבויעט. וויר זעהען אויס דיעזעס, דאס הקב״ה זיינע פערזיכערונג דעם ישמעאל געהאלטען האט, זאָ לאנגע וויר אים גלות זינד.

הקב״ה האט אונז איין צייכען געגעבען, אלס ער מיט אברהם אבינו דעז בונד געשלאָססען האט, דאס וויר דיא לעטצטען בלייבעז ווערדען וויא עס הייסט דאָרט אין דער תורה „ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה״ מיינען בונד ווערדע איך אויפרעכט האלטען מיט יצחק, וועלכען דיר שרה גע־בעהרען ווירד. אויך דורך אונזערע נביאים האט הקב״ה אין זיינעם הייליגען נאהמען אונז צוגעזיכערט, דאס נאכדעם וויר אונזערע שטראפע אבגעביסט האבען ווערדען, ווירד ער זעלבסט דאס בית המקדש ערבויען אונד אונז אין אונזערע געליעבטע היימאטה פיהרען אויף עוויגע צייטען. אמן ואמן.

שלוסס וואָרט.

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם.

במס׳ שבת פ׳ במה מדליקין בריגנט דיא גמרא פאָלגענדען מאמר בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו נראיז כסותריז זה את זה ספר קהלת וואָללטען אונזערע הכמים בעזייטיגען ווייל זיינע וואָרטע זיך ווידערשפרעכען, ומפני מה לא גנזוה מפני שתהלתו וסופו דברי תורה ויראת שמים: ווארום האַ־בעז זיא עס אבער ניכט בעזייטיגט, ווייל דער אנפאנג אונד דאס ענדע תורה אונד יראת שמים ענטהאַלט נעהמליך דער שלוססזאטץ פאָז תורה אונד יראת שמים שפריכט „סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם״: דער שלוססזאטץ דער אללעס ענטהאַלט „פירכטע גאָטט האלטע זיינע געבאָטע; דענן דיעזעס איזט דיא בעשטיממונג דעס מענשען אויס דיעזען וואָרטערן „כי זה כל האדם״ וועלכעס שיינט איבריג צו שטעהעז ענט־נעהמען וויר דער ארט אונד וויזע: איז בעטראכטונג אונזערע תורה הקדושה. איז דער תרי״ג מצות ענטהאלטען זינד וועלכע אויס רמ״ח מצות עשה געבאָטהע אונד שס״ה לא תעשה פערבאָטע בעשטעהען: אונד וויא דיא ספרים הקדושים שרייבען, וועגן דער מענש וועלכער אויך אויס רמ״ח אברים צווייא הונדערט

אכט אונד פֿיערציג גליעדער בעשטעהט גענגעז מצות עשה דיעזעלבע אויסצר־
איבען; אונד שס״ה גידין דרייא הונדערט פֿינף אונד זעכציג אדערן גענגען לא
תעשה. דערזעלבע דער מקיים איזט מצות עשה אונד היעט זיך ניכט עובר
צו זיין אויף לא תעשה דערזעלבע איזט משלים כוונת הבריאה פֿאָן רצון הבורא
ב״ה: דיעס איזט דער געדאנקען אין דעם פסוק סוף דבר הכל נשמע את אלהים
ירא פֿירכטע גאָטט ניכט עובר צו זיין אויף לא תעשה: ואת מצותו שמור זיינע
מצות עשה זאָללסט דוא בעאָבאכטען. „כי זה כל האדם” דענן דיעזע זינד דיא
בעשטאנדטהיילע דעס מענשען: דאדורך איזט זיך דער צדיק משלים זיינע
גליעדער אונד זיינע אדערן: דען רצון הבורא אויף דאס גענויעסטע צו לייסטען
(של״הק) מיט דיעזעם שלוסס־וואָרט מיט וועלכעז איך דיעזעס ווערקכען דער
אָפפֿענטליכקייט איבערגעבע: אונד מיך דיעסבעציגליך שאָנונגספֿאָללען אור־
טהיילע דעס געשאַטצטען לעזערס עמפפֿעהלע: ערלויבע איך מיר אין דיא
האָפפֿנונג אויסצודרוקען, דאס דיעזעס בייא יעדעם אוהב תורה ויראת שמים
דיא פֿאָללסטע אנערקעננונג פֿינדען ווירד. מאָגע מיר הש״ית זיינען ביישטאנד
לייסטען דאס דיעזע איז דיעזער בעגייסטערונג געשפראָכענען וואָרטע אויף דאס
נאך רעליגיאָזער ערבויאונג פֿערלאנגענדע הערץ פֿרוכטבאר ווירקען זאָללען.
דאס דיא רעדע דעס פֿערפֿאססערס דיעזעס ווערקכען מיט בייַלאגע פֿאָן שלמה
המלך ע״ה דיעזען שלוסס־זאטץ וואָהלגעפֿאללעז פֿינדען מאָגע. להרים קרן
התורה והיראה. ומלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים בב״א.

ה״ק מ׳ מנחם זאב עקשטיין
המביא לבי״הדפ.

KÖNYV- TÁRA